

Työ ja turva -osasto/PV/lv

14.11.2023

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

HE 75/2023 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Hallituksen esityksessä esitetään useiden Kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien tarkastamatta jättämistä koko hallituskauden ajalta.

Lapsilisien osalta esitetään 10 euron korotusta lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen sekä 10 euron tasokorotusta neljännen, viidennen sekä sitä useamman lapsen lapsilisään. Lisäksi alle kolmivuotiaasta lapsesta maksettavan lapsilisän määrää korotettaisiin 26 eurolla.

Indeksijäädytykset

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK toteaa indeksijäädytyksissä olevan kyse merkittävistä heikennyksistä sosiaaliturvaetuuksiin ja vastustaa hallituksen esitystä tältä osin. Valtiovarainministeriö arvioi, että kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien jäädytetty reaalin taso olisi ensi vuonna viisi prosenttia ja vuonna 2027 jopa 10,2 prosenttia alhaisemmalla tasolla kuin ilman jäädytystä. Kelan vahvistaman indeksin pisteluvun mukaan jäädytettyjen etuuksien taso jää lähes 6 prosenttia alhaisemmaksi vuonna 2024.

Indeksitarkastusten tekemättä jättäminen tarkoittaa käytännössä lukuisten sosiaaliturvaetuuksien tason säilymistä nykyisellään seuraavan neljän vuoden ajan. Huomionarvioista on, että kahta tai useampaa etuutta saavan kohdalla jo yksittäisenkin vuoden indeksitarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus kertyy, koska muutos kohdistuu samanaikaisesti useampaan etuuteen. Mikäli moni perheenjäsen saa etuuksia, vaikutukset moninkertaistuvat.

Samaan aikaan hallitus myös leikkaa monien indeksijäädytettävien etuuksien tasoa. Nämä heikennykset samanaikaisesti toteutettuna lisäävät etuudensaajien sekä heidän perheidensä taloudellista ahdinkoa kohtuuttomalla tavalla. Toimeentulo voi heikentyä erilaisissa perheissä useilla sadoilla euroilla kuukaudessa ja yhä useampi joutuu hakemaan toimeentulotukea. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on toistuvasti arvioinut Suomen perusturvan tason liian matalaksi jo nyt täyttääkseen riittävän vähimmäisturvan tason kriteerit. Suomi on saanut asiasta komitealta useamman huomautuksen.

Työ ja turva -osasto

Hallitus tavoittelee esityksellä 22 700 uutta työllistä. Huomioiden yhteisvaikutukset muiden hallituksen esittämien heikennysten kanssa valtiovarainministeriö on arvioinut työllisyysvaikutukseksi 18 600. Arviot ovat keskimääräisiä eivätkä ota huomioon kotitalouksien eri tilanteita. Työllisyysvaikutusten arviointiin vaikuttavat lisäksi mm. yleinen työllisyystilanne ja talouden kehitys.

SAK:n näkemyksen mukaan esitetyt heikennykset eivät lisää pienituloisten työllisyyttä. Toimeentulotukea saavilla kannustimet työllistyä pysyvät ennallaan ja osa-aikatyössä olevilla jopa heikentyvät. Kokonaisuudessaan arvioidut työllisyysvaikutusten hyödyt eivät kompensoi etuuksien heikennyksistä aiheutuvaa tulojen laskua henkilöille itselleen.

SAK painottaa indeksijäädytysten johtavan erityisesti lapsiperheköyhyyden lisääntymiseen. Hallituksen esitykseen on kirjattu Kansaneläkelaitoksen arvio, jonka mukaan esitys lisää pienituloisissa perheissä asuvien lasten määrää 2,8 prosenttia. Jo nyt noin 12 prosenttia suomalaisista lapsista elää pienituloisessa perheessä (ITLA Lapsiperheköyhyys datana <https://itla.fi/lapsiperhekoxyhyys-datana/>).

Lapsilisän korotukset

Lapsilisää koskevilla esityksillä hallitus haluaa tukea lapsiperheitä. SAK:n näkemyksen mukaan lapsiperheiden tukeminen on erittäin tärkeää ja lapsilisiin tehtävät korotukset ovat yksittäisinä toimina kannatettavia. Kokonaisuutena hallituksen tavoitteet ja toimet lapsiperheiden toimeentulon turvaamisen osalta ovat kuitenkin ristiriitaisia.

Lapsilisien korottamisen ohella hallitus toteuttaa vuosia kestäväen etuuksien indeksijäädytyksen, joka koskee muun muassa vanhempainrahojen vähimmäismääriä ja alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettavaa kotihoidon tukea. Samalla työttömyysturvan lapsikorotukset poistamalla hallitus leikkaa toimeentuloa suoraan osalta lapsiperheistä. Hallituksen lukuisat muut leikkaukset toimeentulotukeen, yleiseen asumistukeen ja työttömyysturvaan kohdistuvat myös pienituloisiin perheellisiin ja yksinhuoltajiin. Lapsilisän korotukset eivät riitä paikkaamaan kyseisten perheiden toimeentulon menetystä, ja siksi hallituksen perustelut lapsiperheiden tukemisesta ontuvat.

Hallitus on perustellut muun muassa työttömyysturvan lapsikorotusten poistamista lapsilisien korottamisella. SAK kuitenkin toteaa, ettei lapsilisien tarkoituksena ole kompensoida muita sosiaaliturvaetuuksia. Lapsilisien tarkoituksena on tasata lapsista aiheutuvia kustannuksia lapsiperheiden ja muiden perheiden välillä. Lapsilisillä on kuitenkin suuri merkitys pienipalkkaisille sekä eri sosiaaliturvaetuuksia saavien perheiden toimeentulolle.

Työ ja turva -osasto

Lisäksi SAK huomauttaa, että indeksijäädytykset ja muut sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät perheissä toimeentulotuen tarvetta. Ehdotetut korotukset lapsilisiin eivät hyödytä kaikista pienituloisimpia lapsiperheitä, koska lapsilisät pienentävät vastaavasti toimeentulotuen määrää. Hallitus arvioi, että joidenkin lapsiperheiden lapsilisien kohotessa toimeentulotuen tarve vähenee vuositasolla noin 5 miljoonaa euroa. SAK kyseenalaistaa hallituksen arvion, koska arviossa ei ole otettu huomioon lapsilisän korotusten, indeksijäädytysten, asumistuen ja toimeentulotuen leikkausten sekä työttömyysturvan erilaisten leikkausten yhteisvaikutusta.

Valmistelu

Hallituksen esitys on jälleen valmisteltu kovalla kiireellä. SAK huomauttaa, että hallituksen esityksessä ei ole tehty riittävää kokonaisvaikutusarviota indeksijäädytysten ja lapsilisien muutosten osalta. Vaikutusarvioista puuttuvat edelleen myös etuudensaajien toimeentuloon merkittävästi vaikuttavat muut hallituksen etuusleikkaukset.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Pirjo Väänänen
sosiaaliasioiden päällikkö